

ego

DEZE MAAND

Nico Haasbroek: **Alles over de humor** Pag. 6 en 7

Peter Morée: **Catch 22** Pag. 8 en 9

Rien Robijns: **Beatles-tijdperk** voorbij Pag. 14 en 15

Doornspijk

We troffen een grappig artikeltje aan in het Dagblad Trouw van 22 december 1970.

We gaan er bij het volgende vanuit dat de inhoud van het artikeltje juist is.

In Doornspijk zijn een aantal militaire tehuizen, waaronder één humanistisch tehuis. De gemeenteraad van Doornspijk bestaat uit vijftien leden, vijf van de S.G.P., vijf van de A.R./C.H.U. en vijf van het Progressief Akkoord. Deze gemeenteraad verleent reeds sinds jaren een kleine subsidie aan ieder van deze tehuizen, met uitzondering van het Humanistisch tehuis. De meerderheid van de raad weigert geld te geven aan een humanistische instelling. Het gaat daarbij uiteraard niet om geld van de raadsleden persoonlijk want dan konden ze er mee doen en laten wat ze zelf wilden, het gaat om overheidsgeld, om geld van het gehele Nederlandse volk (men weet dat de gemeenten hun hoofdkomsten verkrijgen uit het door het Rijk beheerde gemeentefonds). Zo is de situatie reeds jaren in Doornspijk.

Maar ditmaal is er wel een grappig ongelukje gebeurd.

Er was een voorstel van de A.R.-wethouder (ere wien ere toekomt) om ditmaal ook het Humanistisch tehuis een subsidie te geven. Dat werd verworpen met zeven tegen acht stemmen.

De leden van het Progressief Akkoord stelden daarna voor, gelijke monniken, gelijke kappen, om alle subsidies voor militaire tehuizen te laten vervallen. Dat voorstel werd... aangenomen met acht tegen zeven stemmen omdat... twee leden van de S.G.P.-fractie zich bij de stemming vergisten. Resultaat... in het jaar 1971 krijgt geen van de militaire tehuizen een subsidie. En we horen de duivel lachen!

Het is duidelijk dat het hier gaat om futiliteiten waarom niemand zich, buiten Doornspijk, erg druk zal maken.

En toch is het goed gek!

In Doornspijk liggen vele militairen en ik ben er wel zeker van dat de meerderheid van de gemeenteraad van Doornspijk de handhaving van strijdkrachten in Nederland noodzakelijk vindt. En dat ze daarbij niet denkt aan strijdkrachten bestaande uit louter protestantse en katholieke Nederlanders maar aan strijdkrachten opgebouwd uit alle lagen van onze bevolking.

Maar op hetzelfde moment dat de gemeente dan een kleine bijdrage wordt gevraagd voor de ontspanning van die militairen meent ze de humanistische militairen daarvan te moeten uitzonderen.

Nu zou daar natuurlijk een voor die humanisten bijzonder complimenteuzе gedachte achter kunnen zitten. Men zou namelijk kunnen redeneren: het is voor de bevolking van de gemeente Doornspijk beter als de katholieke en protestantse militairen in de avonduren in militaire tehuizen worden opgevangen, dat voorkomt allerlei rotzooi in de gemeente, maar voor de humanistische militairen achten we zulks niet nodig.

Ik ben er niet zeker van dat dat de drijfveer is geweest!

Veel meer zou je aan een stukje geborneerde onverdraagzaamheid moeten denken maar ik wil wel eerlijk toegeven dat het gebeurde zo zeer op mijn lachspieren werkt dat het me niet lukt om me kwaad te maken. Toch vraag ik me af hoe de protestanten daar nu zelf over denken. Ik hoop niet dat ze met me mee lachen want voor hen valt er eigenlijk niets te lachen. Ik ben er wel van overtuigd dat vele protestanten in Nederland zulke berichten wat wrevelig en verdrietig zullen lezen. Maar hoe zit het met onze vrienden van Pro Rege?

Voelen ze zich in de geest verenigd met Doornspijk of gaat hen dat toch ook te ver?

Men weet: Pro Rege staat nog steeds op het standpunt dat er met humanisten, op het punt van militaire tehuizen, niet kan worden samengewerkt.

Dat klinkt Doornspijs!

Hoe lang gaat dit alles nu in Nederland nog door?

We wensen de leden van Progressief Akkoord in Doornspijk aan het eind van dit jaar veel succes bij de behandeling van de volgende gemeentebegroting.

RED.

ego

Maandblad van de humanistische geestelijke verzorging voor militairen

Nr. 3, maart
10de jaargang

Redacteur: H. Lips, Hoofdraadsman

Adres redactie en administratie:

Bureau Hoofdraadsman,
Coornherthuis, Hoofdstr. 84,
Driebergen
telefoon 03438 — 2878

Vaste medewerkers:

Nico Haasbroek
Wim Jesse
Peter J. Morée
Rien Robijns
Bert Vuijsje
Tom Weerheijm
Dick Zaal

Abonnementsprijs f 6,— per jaar, te storten op postgiro-rekening 480414 t.n.v. Hoofdraadsman Humanistische Geestelijke Verzorging te Driebergen

Militairen ontvangen het blad op aanvraag zonder betaling.

Bij de voorplaat:

Een dagje naar zee. Ja, gezellig. Leonard Freed ontdekte dit bejaardenpaar in één van de vele Franse badplaatsen aan de Atlantische kust.

James Taylor -

'Ik wil geen superster zijn'

„Fire And Rain”.

Deze song is door een vijftal artiesten op de plaat gezet en op het moment dat ik dit artikel schrijf (5 nov.), is het nog duister welke uitvoering bekend gaat worden of inmiddels al is geworden. Hopelijk is het de versie van James Taylor, die het nummer heeft geschreven en de overige uitvoeringen ver, zeer ver achter zich laat. Het is gehaald van Taylor's tweede elpee, „Sweet Baby James” die de afgelopen zomer uitkwam. Het heeft trouwens vrij lang geduurd voordat het platenkopende publiek zijn muzikale kwaliteiten „ontdekte”. Zijn eerste album bv., met als titel simpelweg „James Taylor”, werd eind 1968 al uitgebracht en is vrijwel onopgemerkt gebleven. De plaat werd opgenomen voor „Apple”, de begin '68 opgerichte maatschappij van „The Beatles”. Taylor kreeg daar als eerste musicus een contract aangeboden, toen hij optrad tijdens een auditie (voor die tijd speelde hij gitaar en schreef songs bij een groep uit New York, „The Flying Machine”). In juli werden met een stel studio-musici de opnamen gestart, die eind oktober klaarkwamen. Bij verschijning in Engeland kreeg deze elpee uitstekende recensies, maar werd desondanks nauwelijks verkocht. Dat valt erg te betreuren en als je naar een verklaring zoekt, ligt het voor de hand „Apple” de schuld te geven, omdat ze wat publiciteit betreft, bijna geen aandacht aan de plaat besteedde. De narigheid van vele platenmaatschappijen is nog steeds dat men uitsluitend de muziek adverteert, die toevallig het meest wordt gevraagd. Zoals tegenwoordig de oneindige rij „heavy”-groepen, die met de meest absurde publiciteit worden aangeprezen alsof het wasmiddelen zijn. Een elpee van iemand als James Taylor, een doodgewone jongen zonder al te veel pretenaties, laten ze aan het lot over, zodat een dergelijke plaat welhaast gedoemd is te verdrinken in de woelige stroom „heavies”.

Erg jammer is zoiets als blijkt dat Taylor het beluisteren zeker meer waard is dan de meeste vercommercialiseerde, modieuze heavy-rock.

Rustgevende sfeer

Het meest opvallende in Taylor's muziek is de ontspannen, rustgevende sfeer, („something that seems to leave this troubled world behind”), die ook in de wat ruigere nummers doorleeft;

het luisteren is als het ware een verademing. Eenzelfde verademing beleef je bij „The Band”: muziek met een eigen, unieke sfeer die maakt dat je er steeds weer tot terugkeert en waar je bij elke maal opnieuw beluisteren meer ingroeit. Een sfeer rustend op Taylor's hoogontwikkelde persoonlijke stijl en de kalme manier waarop hij zijn songs uitvoert, zonder enig overdreven instrumentaal werk, een zeker understatement insluitend, zowel in tekst als muziek (misschien ook een oorzaak van zijn onbekendheid?).

De composities van James Taylor bewegen zich schijnbaar moeiteloos binnen een bepaalde omlijsting van lyriek en melodie. Een omlijsting die nooit beperkend werkt of in herhalingen vervalt. Taylor vindt daarbinnen voldoende vrijheid de nodige tempo- en ritmewisselingen op te nemen. Luister bv. eens naar „Suite For 20G” van zijn tweede elpee: het schema is in het begin vrij eenvoudig, gitaren, bas en drums, maar verandert telkens bij ieder nieuw couplet terwijl meer instrumenten invallen. Een gitaarsolo en pianosolo brengen het nummer tot een stevig rock-einde, op parodiale soulmanier gebracht met dito tekst, („hold my soul — I'm sure enough fond of my rock 'n roll — Good God”). Deze ingewikkelde overgangen in het begin voltrekken zich zo subtiel en verijnd dat je ze bijna niet bemerkt. De soepelheid in zijn wisselingen is op de eerste elpee ook nog tussen de nummers onderling te vinden — ze glijden in elkaar over door zg. „links”: briljante arrangementjes uitgevoerd door een strijkkwartet, harp, klavecimbel en Taylor zelf, die de nummers tot één doorlopende ketting aaneenschakelen.

Goede studiomusici

Taylor speelt op beide elpees samen met onbekende, maar erg goede studiomusici. Op de eerste met Engelse, waaronder Paul McCartney, de enige bekende, die de bas bespeelt op „Carolina In My Mind”. De tweede is in de V.S. opgenomen met andere studiomensen en uitgebracht door „Warner Bros”. Een maatschappij die haar artiesten tamelijk integer behandelt en ze niet overlaadt met allerlei waanzinnige images zoals nog vaak gebeurt, enkel en alleen om zoveel mogelijk te verkopen. Typerend is wel de advertentie voor Taylor's elpee: een foto van hem op een bankje met een gitaar naast zich, een boom en een plas regenwater waarin de zon schijnt, benadert in elk geval de sfeer in zijn muziek. Dit album verschilt maar op

één punt sterk van zijn vorige en dat is de produktie. Na het uitkomen van zijn eerste plaat zei Taylor: „Ik hoop dat mijn volgend album eenvoudiger zal zijn. Dat moet wel, want de muziek is eenvoudig en een grootse produktie begraaft al mijn bedoelingen.” Op „Sweet Baby James” is dan ook geen akkoord teveel, bas, drums, 2de gitaar, piano, blazers en viool begeleiden Taylor en vullen elkaar aan. Zo is de nadruk komen te liggen op zijn stem en gitaar, waar hij hoort, meer in overeenstemming met de eenvoud van zijn stijl, terwijl alles toch een harmonieus geheel is. Al met al vind ik het één van de beste platen uit de afgelopen paar jaar.

Zijn teksten (afgedrukt in zijn eigen handschrift op beide elpees) zijn wonderlijk oprecht, gewoon menselijk, waarin eigenlijk een verontschuldiging ligt opgesloten, juist voor deze openhartigheid.

Uit „Brighten Your Night With My Day”:

„Daybreak finds you up and alive — just as though you could touch a star But sunset seems to leave you weary — alone and wondering who you are Don't deny that lonely feeling that keeps stealing on you from deep down inside

Hey can't you see that it's no good concealing a feeling it hurts you to hide”.

Soms droevig-melancholiek, dan weer dromerig-landelijk, vervuld van vredige reflecties van eenzame cowboys bij kampvuren, rustige landweggetjes, zonneschijn, bloesem. Overigens is er een tendens in de popmuziek die sterk neigt naar de natuur en het landelijk-rustieke. Originele vertolkers als James Taylor en Neil Young (muzikaal zeer verschillend) hebben dan ook een groeiend aantal navolgers, waarvan de meesten erbarmelijk geforceerd klinken.

„Ach,” zei Taylor eens. „Ik ben musicus en songschrijver. Ik wil geen superster zijn.” Geen superster dus gelukkig, maar voorlopig zie ik hem wel als één van de meest belangrijke componisten van de laatste tijd.

GERARD V. D. HEUVEL

„James Taylor” - Apple Sapcor 3
„Sweet Baby James” - Warner Bros WS 1843.

MUZIEK

Maatschappelijke stellingname?

Ik begin dit artikel met de nodige aarzeling omdat ik weet dat ik de in de titel gestelde vraag — moet de geestelijk verzorger op maatschappelijk gebied stelling nemen — niet met zekerheid kan beantwoorden. De lezer houde er dus rekening mee dat hij voortdurend vraagtekens achter mijn uitspraken moet plaatsen, ook daar waar ik dat zelf vergeten zou zijn.

Het wordt dus meer een artikel waarin de lezer uitgenodigd wordt om mee te denken dan een uiteenzetting van een reeds ingenomen standpunt.

O, natuurlijk, als het slechts zou gaan om de persoonlijke stellingname van een willekeurig geestelijk verzorger, dan is het antwoord eenvoudig. Zo'n geestelijk verzorger is een mens als ieder ander, door zijn vak bovendien geïnteresseerd in allerlei problematiek en het kan dus haast niet anders of hij zal ook maatschappelijk tot een standpuntbepaling komen. Daar is m.i. niets tegen en bijna alles voor. Geestelijke verzorgers die maatschappelijk indifferent zijn, kan ik me nauwelijks voorstellen.

Maar dat is niet het vraagstuk dat ik hier wilde stellen. Wat mij bezig houdt — en mij niet alleen — is de vraag of een groep geestelijke verzorgers — b.v. dus de humanistische raadslieden — gezamenlijk tot een bepaalde maatschappelijke stellingname moet komen, waarmee deze stellingname dus tot een der uitgangspunten van hun geestelijke verzorging zou worden. Als — om een voorbeeld te noemen — de humanistische raadslieden gezamenlijk voor een socialistische maatschappij-ordening zouden kiezen omdat ze dat voor een goede geestelijke verzorging een onvermijdelijke beslissing vinden, dan zou voortaan — naast het humanisme — het socialisme een der uitgangspunten van hun verzorging zijn. Dat zou nog niet behoeven te betekenen dat voortaan in die geestelijke verzorging propaganda wordt gemaakt voor het socialisme, de vrijheid van de deelnemers zou immers op humanistische gronden ook dan primair blijven, maar het zou wel tot gevolg hebben dat het klimaat waarin die verzorging wordt gegeven in een bepaalde zin zou zijn vastgelegd, precies zoals thans — zonder dat de raadslieden propaganda maken voor het humanisme — duidelijk is dat hun geestelijke verzorging zich beweegt in een humanistisch klimaat. Waarbij te bedenken valt dat in deze tijd maatschappelijke doctrines een sterkere invloed hebben dan levensbeschouwelijke.

Nu is een dergelijke stellingname onmogelijk, op grond van twee simpele feiten — een flink deel van de raadslieden is niet socialistisch en een flink deel van de deelnemers zou er niet van gediend zijn.

De zaak zou overigens soortgelijk lig-

gen als de raadslieden een maatschappelijke keuze zouden maken in de richting van het politieke liberalisme. Enkele maanden geleden hebben de raadslieden een discussie gevoerd met een groepje marxistische studenten die ons heel duidelijk het achterwege blijven van een politieke keuze voor de voeten wierpen. Hun redering was deze: jullie raadslieden sleutelen wel wat aan persoonlijke problemen maar wat jullie over het hoofd zien is nu juist dat tenminste een deel van de belangrijkste persoonlijke problemen voortvloeien uit de maatschappelijke structuren waaronder mensen gedoemd zijn te leven. Eerst als je duidelijk stelling neemt tegen die structuren en daarmee kiest voor een andere, betere maatschappelijke ordening en de mensen in je geestelijke verzorging daarvoor tracht te winnen, doe je iets aan wat jullie plegen te noemen de humanisering van de menselijke samenleving. Al dat huidige gesleutel aan persoonlijke problemen is in wezen conservatief omdat het er op gericht is de huidige maatschappelijke mistoestanden te prolongeren. Het verwijt was duidelijk: levensbeschouwelijke stellingname is zinloos als het niet voert tot concrete politieke actie. Er valt tegen deze uitspraak natuurlijk wel wat in te brengen en dat hebben we in bedoelde discussie dan ook gedaan maar de gedachtenwisseling gedaan zijnde is het toch goed je af te vragen hoeveel gelijk je opponent mogelijk aan zijn kant had.

En dan rijst tenminste de vraag: Ontkomen we als geestelijke verzorgers aan een bepaalde stellingname t.a.v. maatschappelijke problemen en waar zal ons dat toe voeren?

Geen belangenvertegenwoordigers

De raadslieden werken in de strijdkrachten namens het Humanistisch Verbond. Dat houdt niet in dat ze in de strijdkrachten een soort belangenvertegenwoordigers zijn van dat Verbond maar wel dat zij hun werk verrichten in opdracht van dat Verbond d.w.z. dat inhoud en methodiek van de humanistische geestelijke verzorging in overleg met het Verbond tot stand komen.

Dat Humanistisch Verbond nu is geen politieke organisatie. Het kiest niet voor een bepaalde maatschappelijke ordening. Vandaar dat men in het Verbond mensen aantreft van verschillende politieke kleur, leden van de P.v.d.A., de V.V.D., D.66 en de P.S.P. En verder natuurlijk heel wat mensen die niet zijn aangesloten bij een politieke partij. Wat moet zo'n organisatie nu op maatschappelijk-politiek terrein?

Natuurlijk het Verbond heeft zich al jaren geleden uitgesproken voor wat ik in dit artikel reeds eerder noemde

„de humanisering van het maatschappelijk leven” maar het is duidelijk dat dat een vage en meestal vrijblijvende zaak blijft want zo gauw als je wilt gaan praten over de concrete politieke realisering van die humanisering dan zijn de leden van het Verbond het allerminst eens met elkaar. Uitspraken van het Humanistisch Verbond op maatschappelijk en politiek terrein zijn dan ook haast altijd vaag en weinig zeggend en dan nog (of wellicht daardoor) zijn er leden van allerlei richting die bezwaar hebben tegen zulke uitspraken.

Een uitspraak over een bepaalde maatschappelijke ordening van het Humanistisch Verbond zou zo goed als zeker tot opheffing van dat Verbond voeren omdat een deel van de leden er zonder meer uit zou lopen terwijl voor het overblijvende deel de aardigheid er waarschijnlijk ook af zou zijn, voor het voeren van politieke acties zijn immers genoeg andere organisaties aanwezig.

En toch blijft het onbevredigend dat daardoor uit humanistische kring t.a.v. een van de meest urgente vraagstukken — de wijziging van bepaalde maatschappelijke structuren — niet meer dan vage en vrijblijvende klanken komen.

Actie-centrum

De enige oplossing voor het Humanistisch Verbond lijkt mij — maar dat heb ik al eens eerder in dit blad geschreven — dat het zich hervormt tot een actie-centrum, waarbij men het zal moeten aanvaarden dat soms acties van verschillende, ja tegengestelde, richting tegelijkertijd aan de gang zijn. Wel zal daardoor de hoog geroemde humanistische verdraagzaamheid op de proef worden gesteld maar dat is op zichzelf een interessant experiment. Maar wat helpt dat de geestelijke verzorging?

Het leidt mij voorlopig tot de conclusie dat een volledige maatschappelijke of politieke stellingname van de geestelijke verzorging eerst verkregen zal kunnen worden als er nadrukkelijk voor politieke uitgangspunten wordt gekozen maar het is ook duidelijk dat daarmee een verwevenheid van levensbeschouwelijke en politieke uitgangspunten tot stand gebracht zou moeten worden die wij in het Westen eenvoudig niet kennen.

In het oosten wel! In Rusland b.v. is er inderdaad een grote verwevenheid van historisch-materialistische filosofische achtergrond en de communistische politieke praktijk. Een eenheid van filosofie en politiek die overigens slechts verkregen kon worden door allerlei mogelijke afwijkingen daarvan snel en krachtadig de kop in te drukken.

De politieke commissaris in het Russi-

sche leger is waarschijnlijk ook het schoolvoorbeeld van „geestelijke verzorging” dat onze marxistische studenten vrienden voor ogen stond.

Ik wil er geen kwaad over spreken — al was het maar om het feit dat mij veel te weinig bekend is van het werk van die politieke commissarissen — maar dat soortgelijke functies zouden kunnen ontwikkeld worden uit een humanistisch denken wil er bij mij nog niet in.

Politieke geëngageerdheid

En dat is een punt dat we bij alle beschouwingen over politieke geëngageerdheid wel voortdurend en nauwlettend in de gaten moeten houden: dat het humanisme op grond van het respect voor de individuele mens en de individuele opvatting vrijheid van mening en dus pluriformiteit van denken voorstaat.

Eensgezindheid op het punt van concrete maatschappelijke en politieke opvattingen moet dus wel uitgesloten worden geacht. Wie het anders ziet mag het zeggen!

Dan blijft de vraag hoe ondanks dit alles toch —b.v. in de geestelijke verzorging — tot een maatschappelijke stellingname die voor mensen van deze tijd noodzakelijk lijkt gekomen kan worden.

Natuurlijk kan men stellen dat iedere humanist tot die maatschappelijke en politieke stellingname kan komen in de politieke partij van zijn keuze. Maar dat is niet de vraag! Het gaat om de stellingname die wij gezamenlijk als humanisten zullen kunnen betrekken. Voor we tot de beantwoording van die vraag komen mag nog met grote nadruk worden gezegd dat wij allen, als humanisten, vinden dat de geestelijk verzorger het recht moet hebben van een persoonlijke politieke en maatschappelijke keuze zonder daarbij in zijn werk te worden gehinderd.

Om heel concreet te zijn: het betekent dat een geestelijk verzorger die linkse sympathieën heeft op die grond niet in zijn werk gehinderd dient te worden, ook niet als hij zijn werk verricht binnen instituten die door de overheid worden beheerd.

Om het nog scherper te stellen: een geestelijk verzorger die pacifist is moet zijn werk binnen de strijdkrachten ongehinderd kunnen verrichten. Ik bedoel daarmee uiteraard zijn werk als geestelijk verzorger. Hij moet daarbij ook op gepaste ogenblikken rustig kunnen zeggen dat hij pacifist is. Het enige wat men van hem mag verwachten is dat hij geen wervende propaganda voor het pacifisme gaat bedrijven (waarbij men dan dezelfde eis behoort te stellen aan geestelijke verzorgers die persoonlijk voorstander zijn van wapenning).

Het moet echter duidelijk zijn dat door

deze persoonlijke maatschappelijk en politieke stellingname een gezamenlijke stellingname van humanisten nog geenszins naderbij komt, integendeel, kan men zeggen, naarmate een ieder meer persoonlijke opvattingen heeft zal het moeilijker worden gezamenlijk iets te poneren.

Oervaste beginselen

En toch is dat de vraag!

Ook de politiek wordt vandaag steeds minder bedreven vanuit oervaste beginselen en principes. Men is vandaag niet zonder meer liberaal of socialist. Ook in de politiek bestaat er thans een zeker pragmatisme. Het pragmatisme is van oorsprong een filosofische leer die als het meest kenmerkende van de waarheid beschouwt de mogelijkheid om die waarheid ook in de praktijk des levens toe te passen, die de vraag stelt naar de bruikbaarheid van de waarheid in het handelen van de mens. Om een oud voorbeeld te geven: socialisatie van bedrijven is juist als die socialisatie een vermeerdering van welvaart en een betere distributie van die welvaart in de praktijk des levens tot gevolg heeft, als dat niet het geval is, dan is de socialisatie niet juist. Dat is dus een heel andere benadering dan van de mensen die dogmatisch stellen dat socialisatie goed of slecht is.

Toch moet men m.i. met dit pragmatisme in de politieke praktijk wel heel erg oppassen, de stap van pragmatisme naar opportunisme en ook naar besluiteloosheid is niet zo heel erg groot.

Maar toch valt er voor een pragmatische benadering van problemen wel wat te zeggen. Het kan een voortijdige polarisatie van meningen voorkomen doordat men bereid is bepaalde uitspraken op hun bruikbaarheid in de praktijk te toetsen.

En hier zie ik een opening naar een mogelijke maatschappelijke stellingname vanuit de geestelijke verzorging. Die mogelijkheid bestaat dan m.i. in het samen zoekend en tastend op weg zijn naar een alternatieve mogelijkheid.

Ik mag dat met een voorbeeld op een beperkt terrein aantonen.

Vaak wordt gesteld: strijdkrachten hebben een hiërarchische opbouw nodig met een eenhoofdig leidingssysteem, daarbij passende ondergeschiktheid van ieder aan zijn meerdere met een tucht- en strafstelsel dat er op is ingesteld om deze toestand te handhaven. En de mensen die in de strijdkrachten zijn hebben zich maar aan te passen bij dit hiërarchisch systeem en alle er bij komende zaken.

Ik zou me kunnen voorstellen dat er op dit beperkte terrein een tegenweer komt van een geestelijke verzorging die, om der wille van de mensen in die strijdkrachten, zegt... wij willen deze

uitspraken wel eens op hun bruikbaarheid in de praktijk des levens toetsen. En dan zou kunnen blijken dat al die zekere uitspraken helemaal niet zulke zekere en fijne resultaten geven of dat zou moeten worden gesteld dat er in de praktijk door dit hiërarchische systeem een menselijke schade ontstaat die onaanvaardbaar is. De lezer begrijpt, het is slechts een voorbeeld.

Ik bedoel er dit mede te zeggen: een maatschappelijke en politieke stellingname van de geestelijke verzorging in de ouderwetse zin zie ik er zeker niet inzitten. Dat de geestelijke verzorging zich naast een levensbeschouwelijke richting ook een politieke richting aanmeet lijkt me, in allerlei opzichten, geen haalbare kaart.

Alternatieve mogelijkheden

Maar wel lijkt het me mogelijk dat geestelijke verzorgers samen met hun deelnemers komen tot een onderzoek naar alternatieve mogelijkheden in de maatschappelijke omgeving waarin zij met elkaar werken. Dat betekent een binnenhalen van het maatschappij-kritische onderzoek binnen de geestelijke verzorging en dan niet „ins Blauen hinein” maar met name op dat gebied van de samenleving waarop de tak van geestelijke verzorging werkzaam is. Daarbij moet niet worden uitgegaan van van te voren opgestelde politieke principes maar van waarneembare feiten, bestaande relaties en communicatie of juist van het ontbreken daarvan. Daarbij zal niet bij voorbaat terugschrokken moeten worden voor radicale politiek. Situaties en systemen die geen alternatieven bieden en toch onaanvaardbaar zijn zullen eenvoudig moeten worden verworpen.

Natuurlijk is men daarmee slechts bezig op een beperkt terrein van de samenleving. Dat is waar maar ik meen dat men tegenwoordig juist dit politiek bedrijven dicht bij huis behoeft. Bovendien zullen er zo op verschillende terreinen mensen bezig zijn die elkaar ergens gaan ontmoeten. Uit dit alles zou, pragmatisch, een maatschappelijke stellingname kunnen groeien die zich niet bij voorbaat aan politieke dogma's bindt en die op kritische wijze een begin maakt met die oude slogan „humanisering van de menselijke samenleving” en dan in de eerste plaats op dat gebied van de samenleving die binnen ons bereik ligt. Wie nu verzucht dat daarmee de volledige structuren van deze maatschappij nog niet worden veranderd mag ik er aan herinneren dat men niet alles van geestelijke verzorgers mag verwachten. Er lopen nog meer humanisten en christenen rond, laten zij ook wat doen.

H. LIPS

Alles over de humor

Een jaar of twee geleden schreef ik in Ego regelmatig over de verschillende facetten van kleinkunst in de ruime zin van het woord. Het laatste stuk ging over het voor en tegen van de zogenaamde satire. Vrij Nederlandredacteur Joris van den Berg was er voor, Hadimassamaker Dimitri Frenkel Frank tegen. Sindsdien is er nogal wat veranderd. De vraag namelijk die Wim Noordhoek en ik in de zomer 1968 stelden —IS LEUK NOG LEUK?— bezit nog steeds een pijnlijke actualiteit. Hoe vaak komt het niet voor dat humoristische pretenties op geen enkele manier worden waargemaakt? Ik noem enkele voorbeelden. Op de televisie bracht Koos Postema pas in vlot tempo een aantal „twoliners”: in de eerste zin wordt het nieuwsfeit duidelijk gemaakt, waarop in de tweede zin een snedig, puntig of leuk commentaar wordt geleverd. Opvallend was dat er niet of nauwelijks gelachen werd, maar dat de reeks mislukte grappen na afloop (waarschijnlijk na een teken van de regie) met een denderend applaus werd gehonoreerd. Ander voorbeeld: Omdat de techniek voor niets staat, komt zij de humor, of beter, het gebrek aan humor te hulp. Er bestaan heel wat t.v.-series, waarin gesuggerend wordt dat er ergens een publiek aanwezig is om in geschater los te barsten als er iets komisch gebeurt. In werkelijkheid wordt een bandje met gelach in — laten we zeggen — vier varianten gebruikt. Een of andere technicus zet achter een situatie in de opname die volgens het draaiboek leuk bedoeld is aanzwellend gelach, respectievelijk ingehouden gegiechel.

Bruikbare tweedeling

Indertijd analyseerden we de humor in Nederland naar vorm en inhoud. Zodoende ontstond een bruikbare tweedeling. Aan de ene kant de geconstrueerde humor en aan de andere kant wat wij toen de „komische werkelijkheid” noemden. Hoe betrekkelijk beide vormen van humor zijn blijkt, wanneer je ze in een schema onderbrengt. Vrijwel alle humor is simpel te herleiden tot het grondidee en het is ontzettend irritant als je bij het horen of zien van een grap vrijwel tegelijkertijd merkt van welk type humor de „producent” zich heeft bediend. Het is een woordspeling, een drogredenering, een overdrijving, een associatie of een opmerking, stuk voor stuk gerelateerd aan een gegeven, dat herkenbaar dient te zijn en waarvan enige basiskennis vereist is. Een controversieel of dubieus feit komt de humorist goed van pas. Voor een gegeven waar een taboe aan kleeft geldt hetzelfde en tenslotte zijn er vaak aangrijpingspunten die op zich al een curieuze strekking vertonen.

Ook de vormmogelijkheden vallen gemakkelijk te rubriceren: conference, dialoog (droog), schetsje en liedje. Tot zover de theorie. Nu de uitwerking. Het is half twaalf 's morgens. De humorist wordt wakker, wast zich, kleedt zich aan, eet wat en loopt naar zijn bureau. Hij moet een grap maken. Boven zijn bureau hangt het schema met humortypen, de criteria voor de onderwerpen en de vormmogelijkheden. Eerst leest de humorist „De Telegraaf”, een dankbaar hekelproject, daarna het beste ochtendblad „de Volkskrant”. Daarin staan stukken over de beledigende omschrijving van het woord Jood in de dikke Van Dale. „Daar zit een goede grap in” denkt hij likkebaardend. „Van huis uit zijn joden immers omstreden,” grinnikt hij. „De meeste mensen weten wel iets van joden af, vooral dankzij de oorlog. Dat is gunstig. Als we de jood nou eens in een vuile, ouwe Duitser veranderen, dan kunnen we mooi op die bekendheid doorborden. De Nazi's krijgen dan nog eens een flinke veeg uit de pan. Daar zit wel een open doekje in. Welke vorm zal ik toepassen? Een liedje lijkt mij het beste. Op muziek van Wagner. Daar dweept Hitler mee. Dat principe van de omkering, de jood in een Duitser veranderen, lijkt me ook wel hard overkomen,” aldus de gedachtengang van de humorist.

Humoristisch effect

Het spreekt vanzelf dat de zogenaamde komische werkelijkheid veel minder geforceerd is dan de geconstrueerde

humor, hierboven beschreven. Kinderuitspraken bijvoorbeeld, ijverig verzameld door mensen als Simon Carmiggelt in Het Parool en door de Groningse leraar Hoving, veroorzaken soms een humoristisch effect, dat in feite ontstaat door gebrek aan kennis. Men lacht om de fout die het kind maakt en ik vind het bedenkelijk dat dergelijke gekke, want foutieve uitspraken zo nodig gebundeld moeten worden. Duidelijker komt het komische van de realiteit tot zijn recht, als zij geïsoleerd wordt, zoals Kees van Kooten in zijn „Treiterrends” in H.P.-magazine doet en zoals de clichémannetjes een paar jaar geleden op de radio deden. Stukjes werkelijkheid werden, enigermate aangedikt, uit hun context gelicht en dat was meestal heel leuk. De normale alledaagse werkelijkheid kan eveneens, individueel verschillend ervaren, humoristische momenten opleveren. Het hoeft geen betoog, dat ik over het algemeen minder waardering heb voor de geconstrueerde dan voor de uit de werkelijkheid geboren humor.

Mijn voornaamste bedenkingen tegen de fabrieksmatige manier van humor bedrijven zijn: 1) Dit soort humor is erg voorspelbaar en beperkt derhalve het verrassingselement. Te veel wordt in cabarets, radio- en televisieprogramma's en grappig bedoelde rubrieken rekening gehouden met de behoefte aan herkenbaarheid, die aan het toepassen van een succesformule ten grondslag ligt. Of het nu de uit-smijter van de actualiteitenrubriek is,

De clichémannetjes, rechts Van Kooten en links De Bie.

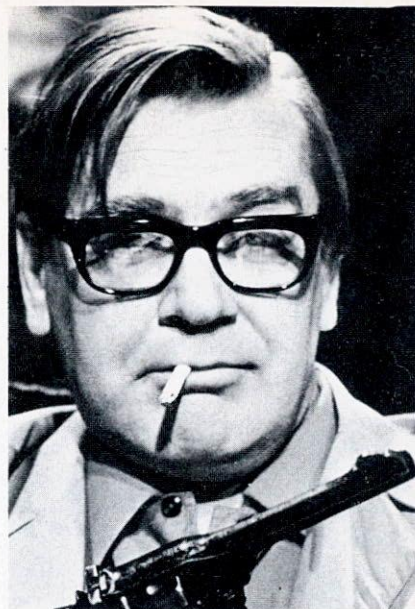
het lijstje achterop het weekblad De Nieuwe Linie of de Terzijdekolom in Vrij Nederland. 2) In een groot aantal gevallen blijft het hoe en waarom van de humor versluierd. Wordt de grap louter en alleen om de grap gemaakt, ten behoeve van het pretentieuze amusement waar in principe misschien niets op tegen is, of ligt de humor in het verlengde van een duidelijke opvatting. Op dit punt ben ik argwanend.

Onrecht beteugelen

Het is niet overdreven om te constateren, dat de verontrusting onder een steeds groter deel van de bevolking ten aanzien van allerlei problemen, uiteenlopend van woningnood tot milieuhygiëne en van onderwijsvernieuwing tot het vraagstuk van oorlog en vrede (sabotage), de laatste tijd sterk toeneemt. In het weekblad De Groene van 18 juli 1970 probeerde ik een antwoord te formuleren op een gewetensvraag die ik mijzelf stelde. „Wat doe je (in mijn geval) als journalist met je maatschappij-kritische instelling, indien je die bezit?” Kort samengevat hield mijn artikel een pleidooi in voor participatie aan de acties die er op gericht zijn het veel gesignaleerde grote onrecht te beteugelen. De Journalist, zo luidde de redenering ongeveer, moet niet altijd alleen maar informatie verstrekken, feiten en uitspraken registreren, maar hij moet ook zo veel mogelijk in de praktijk blijf geven van zijn opvattingen. Door bijvoorbeeld acties te initiëren of er aan mee te doen. Dat is krasse taal. Het zou volgens mij geen kwaad kunnen, als de beroepshumorist, die vaak omgeven is door een waas van vrijblijvendheid, ook zijn stellingname in praktijksituaties kenbaar maakt. Dat gebeurt nog veel te weinig. Het is niet verwonderlijk dat er in ons land een kloof gaapt tussen de mensen, die actie voeren en het proces van de democratisering een beetje op weg helpen en verscheidene humoristen en cabaretiers, die hun amusement aantoonbaar afstemmen op wat steeds meer als de zwijgende meerderheid wordt aangeduid. De maatschappij-kritische functie van het cabaret is volkomen verwaterd. Bij de studenten ligt het nog duidelijker. De deelnemers aan het studentencabaretfestival hebben niet aan de Maagdenhuisbezetting en de Oranje Vrijstaat meegedaan. (De cabaretier die wel het Maagdenhuis heeft bezet wordt beleefd verzocht mij hiervan op de hoogte te stellen). Ik sta erg sceptisch tegenover het effect dat de meeste humoristen teweeg brengen, tenzij het slechts hun bedoeling is mensen te amuseren of in het „gunstigste” geval te kwetsen. Het percentage mensen dat door de humoristische boodschap

van gedachten veranderd is (gestimuleerd tot deelname aan de „revolutoinaire” beweging), is waarschijnlijk nooit gemeten, maar het ligt voor de hand, dat het uiterst gering is. De zich anti-cabaretier noemende Jaap van de Merwe is de minst vrijblijvende humorist in ons land. Zijn mening is:

„Als cabaretier moet je een demagoog zijn. Je moet je politieke en maatschappelijke ideeën en gedachten opdringen aan het publiek. Als je onder „cabaret” verstaat wat ik er onder versta moet je zeggen: het cabaret is morsdood. Er wordt natuurlijk door ontzettend veel groepjes iets gedaan wat zij dan „cabaret” noemen, maar dat is van een allerbedroevendste kwaliteit. Dat lijkt helemaal nergens op. Ontzettend slappe was. Die cabaretiers staan de allergrootste lulkoek en de dikste gemeenplaatsen uit te kramen met een aplomb, alsof ze de meest vérgaande dingen staan te beweren. Als ik veel geld zou willen verdienen dan zou ik rustig achter mijn bureau moeten blijven zitten. Teksten schrijven. Maar ik vind het nou eenmaal fijn om die dingen op het toneel te zeggen. Als ik het niet doe, dan doet niemand het. Niemand kan mijn teksten beter brengen dan ik zelf. Een cabaretier moet een soort kruising zijn tussen Jezus Christus, Don Quichot en Domela Nieuwenhuis. Iemand die zonder eigenbelang de goedheid predikt. In de ogen van mijn collega's ben ik een soort amateur. Maar als ik amateurisme in een soort sublieme vorm weet te gieten, heb ik helemaal geen bezwaar tegen amateurisme! De andere cabaretiers willen óók wel rebels zijn, als het ze maar géén centen kost” (1970). De kritiek, ontleend aan de onlangs verschenen cabaretbijbel van Wim Ibo, „75 jaar Nederlands cabaret”, is niet mals. Zijn definitie van cabaret laat ook niets aan duidelijkheid te wensen over: „Cabaret is geen beschaafd amusement. Als het niet gaat van auw, auw, terwijl de scherven rondvliegen, is het niet eens cabaret, maar meer iets in de categorie van het strikje met de Liebestraum. Cabaret is minder thuis op het troonbordes van de Ridderzaal (Paul van Vliet trad daar ooit eens op, n.h.) dan op de zeepkist naast het Amsterdamse Lieverdje. Het is de vlo van voos gezag en aan het aantal der vlooiën kun je afmeten hóe voos een gezag is. In na-oorlogs Nederland, bouwsel van Drees en Romme, tiert cabaret ongekend welig. Cabaret is een schandpaal voor edelman, bedelman, rechter, pastoor, koning, hippie en schuttermajoor. 't Oefent zijn publieke functie liefst intelligent uit en is dus per definitie links („waar het hart zit”, ik citeer). Als je bij de schandpaal komt kijken, hoef je 't niet

Jaap van de Merwe

verplicht eens te zijn met de keus der verdachten; tornt gerust aan de redelijkheid, je wordt er hier niet voor afgeknuppeld, aan je haren weggesleept, uitgekleet: we leven in een rechtsstaat vol justitie met tressen. Maar misschien vergroot de wrange lachspiegel der satire in zo'n cabaret toch juist die paar onopvallende details, waardoor je bij de volgende stembus weet wie je in elk geval niet moet kiezen en bij welk consulaat en welk paleis het eventueel indonderen van een ruit je geweten niet hoeft te bezwaren. En dat is dan interessanter dan een avondje vrij lachen om de komische uitbeelding van verknijpte karaktertjes. Van ons verwacht u geen carnavalsleut, geen beddepret, geen bedeling met jassen, er zijn andere ondernemingen in het al-dan-niet-beschaafde amusementsbedrijf die zich daarop toeleegen. Wij specialiseren ons in het neerkijken op personen die boven ons geplaatst zijn, een genoeg waarin wij u van harte graag laten meesnoepen!

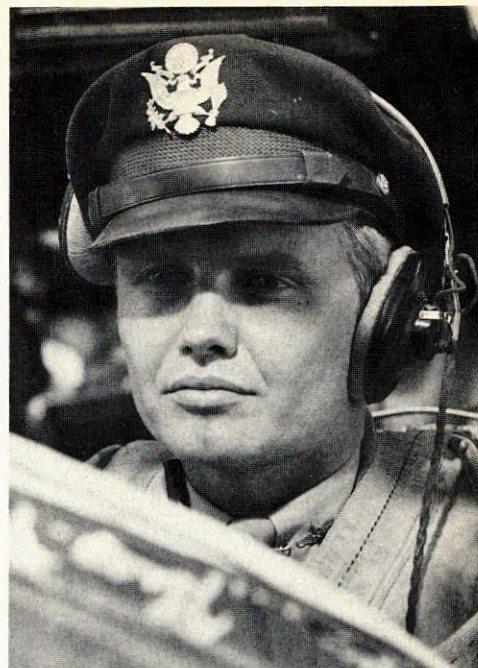
Dat ik van de Merwe zo uitvoerig citeer komt, omdat ik me verwant voel met zijn opvattingen, althans voor een aanzienlijk deel. In ieder geval is mijn eerder genoemde tweede bedenking, de argwaan ten aanzien van het principiële en integere standpunt, op hem niet van toepassing. Dat zijn spot in zekere mate voorspelbaar is en zorgvuldig geconstrueerd, is het logische gevolg van zijn rechtlijnige denkbeelden over z'n roeping.

Dylan heeft gelijk

Zoals al eerder in dit allesbehalve leuke artikel gezegd: Bob Dylan heeft gelijk. De tijden veranderen. Was ik een jaar of wat terug liefhebber van cabaret, nu gaat mijn voorkeur sterk uit naar de popmuziek. Mijn interesse is verschoven van de cabaretvoorstelling naar het popfestival. Ik heb niet meer zo'n behoefte aan de humor binnen de muren van het theater.

NICO HAASBROEK.

Catch 22

Opvallend is dat het uitgerekend de Amerikanen zijn die ons op de absurditeit van het oorlogvoeren wijzen. Robert Altmans MASH was daar een voorbeeld van en recentelijk Mike Nichols CATCH 22. Voor het realiseren van deze film was zeker durf nodig, want vijftien jaar geleden schreef Joseph Heller al zijn boek Catch 22. Blijkbaar moest Nixons Azië-politiek naar een nieuw „hoogtepunt” glijden om het Amerikaanse publiek de krankzinnigheid van de oorlog bij te brengen.

CATCH 22 is het beeld van de totale satire op de oorlog. Want wat behelst namelijk de titel? Dit: Catch 22 is een paragraaf uit een of ander reglement, waarin staat dat een vlieger wegens krankzinnigheid kan worden afgekeurd, echter alleen als hij daar om verzoekt. Maar omdat je een krankzinnige niet kan laten uitmaken of hij wel of niet krankzinnig is, komt er nooit iets van terecht. Bovendien is een ander symptoom van een krankzinnige vlieger juist dat hij wil blijven vliegen.

En hiermee zitten we middenin de thematiek van de film. Die gaat namelijk over een vliegbasis ergens in het Middellandse Zeegebied. De piloten, dagelijks voeren ze bombardementsvluchten uit boven Italiaans grondgebied, worden volkomen dolgedraaid door hun commandant en zij krijgen het aureool „niet bang meer voor niemand” duidelijk opgespeld.

Een is er echter die nog wel degelijk bang is en niet-krankzinnig. Dat is de kapitein Yossarian (Alan Arkin). Tijdens iedere vlucht is hij doodsbang en wil graag afgekeurd worden. Maar... omdat hij niet krankzinnig is, maar oorlogsmoe, is paragraaf 22 niet op hem van toepassing. Hij doet er van alles aan om maar afgekeurd te worden: in zijn blootje uit handen van een generaal een onderscheiding krijgen, in zijn blootje een begrafenis bijwonen van zijn boordschutter.

Het is werkelijk krankzinnig om te zien hoe dat stelletje vliegers volko-

men vervreemd raakt van de wereld. Zij voeren blindelings hun opdrachten uit, gegeven door een eierzuchtige commandant wiens enige streven het is om in de Saturday Evening Post te komen, en die om de week het maximum aantal vluchten, waarna een vlieger naar huis mag, verhoogt. De handel in en door het leger in alles

wat los en vast zit, wordt en passant ook nog stevig op de hak genomen. Een mess-officier (John Voight) doet enorme zaken in het hele Middellandse Zeegebied. Katoen uit Egypte gaat naar Engeland voor machines, olijfolie uit Griekenland en eieren uit Malta worden geruild tegen zijde (de parachutes van de bemanningen). Zelfs wordt handel gedreven met de Duitsers, een partij katoen wordt door hen geaccepteerd als de Amerikanen hun eigen kamp bombarderen. Hetgeen prompt geschiedt.

Sex heeft regisseur Mike Nichols ook gebruikt; zeer functioneel filmde hij de vliegers met hun vriendinnetjes (lees prostituees) in de macabere kamertjes van een bordeel in Rome, zo en niet anders brengt de soldaat zijn verlofdagen door. Griezelijk juist gezien, irreëel tot en met, en helemaal niet om te lachen.

Is het nu wel of is het geen oorlogsfilm? Allebei, dunkt me, want Mike Nichols maakte een krankzinnige film over een krankzinnig onderwerp krankzinnig goed: de oorlog is volledig door hem gevloerd. PETER MORÉE

FILM

Nately (Arthur Garfunkel) en Yossarian (Alan Arkin) tijdens een „briefing” met een sexy Luva.

John Voight als de mess-officier Milo.

Een naakte Yossarian krijgt zijn onderscheiding van de generaal (Orson Welles).

Filmroddels

De Engelse filmindustrie heeft met bezorgdheid kennis genomen (zo heet dat in officiële termen) van het bericht dat de voorzitter van de filmkeuring, John Trevelyan, per 1 juli zijn werk zal neerleggen. Want Trevelyan is een kundig man, die ontzettend veel voor de Engelse filmindustrie heeft gedaan. Hij was b.v. enorm tolerant in het toelaten van zg. pornografische scènes in speelfilms, hij is een man die verstand heeft van film en al het mogelijke doet om het publiek film te laten zien. En die uitgesproken bezorgdheid van de industrie richt zich nu voornamelijk op de benoeming van een opvolger. Want slechter kan het altijd, beter niet, zo redeneren ze in Engeland. Vreemd genoeg spreken ze daar niet over afschaffen van de filmkeuring. Zou Nederland nu eindelijk eens vooruitlopen?

Dustin Hoffman (the Graduate, Midnight Cowboy) is in Engeland alweer aan een nieuwe film bezig. In St. Bryan, Land's End, wordt „The Straw Dogs” opgenomen. Tegenspeelster is de 21-jarige Susan George, die al geschitterd moet hebben in de mij volkomen onbekende films Twinky en Spring and Port Wine „The Straw Dogs” gaat over een pasgetrouwd paar dat droomt van een romantisch leven op het platteland, maar daar wel de kous op de kop krijgt.

Memoires schrijven is een bezigheid die steeds meer „in” raakt. Shirley MacLaine (the Apartment, Irma la Douce,) zette zich ook aan de schrijfmachine en schreef het brokje levensgeschiedenis „Don't fall off the Mountain” (Val niet van de berg af). Twee weken nadat het boek in de States was uitgebracht, had het al een oplage van 90.000 bereikt. Het boek komt (vertaald) dit voorjaar op de Nederlandse markt.

De club van vrouwelijke journalisten in Hollywood heeft de jaarlijkse „Zure appel-prijs” toegekend aan Jane Fonda, die zoals u weet haar gevoelens voor de rechten van de mens en dan met name die van de negers en indianen niet onder stoelen of banken steekt. Reden van die toekenning: Jane heeft Hollywood een „slechte naam” bezorgd. Tja, wat een club...

Peter O'Toole (Lawrence of Arabia) heeft onder de bekende leiding van regisseur Peter Yates weer eens alleen mogen schitteren. Hij doet dat in „Murphy's War” als de overlevende van een koopvaardijship na een treffen met een Duitse onderzeeboot. O'Toole zint op wraak, hij ontlaadt die wraakgevoelens op de onderzeeboot, die het — hoe raadt u het — het onderspit delft. Opnamen vonden plaats in Venezuela en op de Orinoco rivier. Robert Altman (van MASH) heeft zijn nieuwste film Brewster McCloud voor

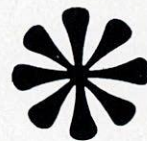
Shirley McLaine

(schrik niet) 40.000 mensen in première laten gaan. Hij kreeg daarvoor de ruimte in het Houston Astrodome van de honkbalwedstrijden. Vorige recordhouder was Mike Todds Around the World in 80 days (25.000 bezoekers).

Robert Redford — schitterend als sheriff in Tell them Willie Boy is here, minder als natieheld, vond ik, in Butch Cassidy — excelleert opnieuw. Nu als motormaniak die half Amerika rondreist op zoek naar glorie en geld. Medespeler en -rijder is Michael J. Pollard. Titel van deze spectaculaire race-film: Little Fauss en Big Halsy.

„Dikwijls lijkt de dialoog nergens naar en toch moet je van de regisseur een karakter uitbeelden aan de hand van zo'n miserabele dialoog. Vreemd genoeg lukt me dat aardig.” Uitspraak van Lee Remick in een interview met Gordon Gow in Films and Filming. Gow sprak Lee Remick in Londen, de stad die zij heeft verkozen boven New York, omdat „daar de agressie zo voelbaar was, dat ik er niet kon leven”. Haar nieuwste film heet A Servered head, nummer achttien nadat ze haar carrière begon met A face in the crowd (1956).

P. J. M.

Peter O'Toole met echtgenote Lian Phillips.

Links - rechts

Links is protest (de opstand, verzet of oppositie) tegen de ongelijkheid in de maatschappij.

Rechts verdedigt de privileges van de bevoorrechten in onze samenleving.

Dat was heel in het kort de eindconclusie van het eerste artikel over dit onderwerp in het vorige nummer van EGO. Deze tegenstelling tussen links en rechts loopt als een lange rode draad door de geschiedenis.

Dat lijkt een beetje op een andere stelling, een heel beroemde: „De geschiedenis van alle samenleving is tot dusver een geschiedenis van klassenstrijd. Vrije man en slaaf, patriciër en plebejer, baron en lijfeigene, gildemeester en gezet, in één woord verdrukken en verdrukten stonden in een voortdurende tegenstelling tot elkander, voerden een gestadige, nu eens bedekte dan weer open strijd”. Dit is de eerste zin van het eerste hoofdstuk van het Communistisch Manifest van Marx en Engels.

Een eindje verder zeggen ze: „De hele maatschappij splitst zich meer en meer in twee vijandige kampen: bourgeoisie en proletariaat.” De bourgeoisie zijn de bezitters, de kapitalisten; het proletariaat de bezitlozen, die dus gedwongen zijn hun arbeidskracht aan de bezitters te verkopen.

Een eenvoudige theorie, die geweldig is aangeslagen in de wereld. Te eenvoudig, meen ik. Als het zo eenvoudig was, was de strijd al lang beslist geweest ten gunste van het proletariaat. De levens van Marx en Engels zelf weerspreken in zekere zin echter hun eigen theorie. Beiden kwamen ze voort uit de gegoede, de zeer gegoede burgerij en kozen de kant van het proletariaat. Daarentegen zijn er altijd veel verdrukten geweest, die de zijde van de verdrukken kozen, als we ons even willen houden aan de uitdrukkingwijze van Marx. De baronnen van de Middeleeuwen zijn door hun eigen lijfeigenen verdedigd. Anders hadden ze het, zelfs achter hun dikke muren niet lang uitgehouden.

Marx heeft de politieke tegenstellingen verklaard als pure belangtegenstellingen. De werkelijkheid is enigszins ingewikkelder. Natuurlijk spelen belangtegenstellingen en klasstegeenstellingen een belangrijke rol, ook in de links-rechts verhouding. Als in wijk A van een stad de VVD een aanzienlijke meerderheid heeft, weet iedereen, dat de inwoners van wijk A niet tot de laagste inkomengroep behoren. Maar er zijn ook nog andere overwegingen, die de politieke keuze bepalen, rationele en emotionele van religieuze, morele en filosofische aard. De links-rechts tegenstelling is daarom ruimer dan de klasstegeenstelling. Ook de strijd voor de vrouwenemancipatie is links, de strijd van de studenten voor de democratisering van de universiteiten of van de V.V.D.M. tegen overdreven autoritaire verhoudingen in de militaire dienst.

Daarom hou ik vast aan de links-rechts tegenstelling, als de lange rode draad, die door de geschiedenis en door de politiek loopt.

De filosofieën van links en rechts

en van de situatie: Spanje of Nederland, dat maakt verschil
LINKS is PROTEST tegen de ongelijkheden in de wereld, tegen onderdrukking en uitbuiting, tegen alle vormen van discriminatie. Protest in verschillende graden van hevigheid: Van gewelddadige opstand en revolutie tot en met de loyale oppositie binnen de spelregels van de gevestigde orde. Dat is een kwestie van temperament en karakter.

De extremen willen alles of niks. Deze hele rotte maatschappij tot de grond toe afbreken, ja tot en met de fundamenten, want juist de fundamenten zijn rot. En dan een hele nieuwe samenleving opbouwen. De loyale oppositie is zich bewust, dat iedere verandering in de maatschappij, die van enig belang is, alleen stap voor stap is te realiseren. Ook bij de stap -voor-stapmethode zijn nog twee mogelijkheden. Je kunt aansturen op een radikale verandering of voortborduren op het bestaande.

Dit protestkarakter van links verklaart, waarom linkse

groeperingen zich gewoonlijk meer aangetrokken voelen tot oppositie voeren dan tot regeren. Hoe linkser de groepering, des te duidelijker blijkt dat. De anti-KVP resolutie kwam uit de linkervleugel van de PvdA en had tot doel de PvdA in de oppositie te houden.

De ONGELIJKHEID is voor links hetzelfde als onrecht. En onrecht moet bestreden worden, dat spreekt vanzelf. Voorlopig is er dan werk aan de winkel, want het is nog heel erg slecht verdeeld in de wereld: de macht, de welvaart en het welzijn. De ongelijkheid is regel, de gelijkheid zeldzame uitzondering. Daarom staat links afwijzend en kritisch tegenover de bestaande maatschappij. „Ja, links, zijn die lui die altijd ontevreden zijn,” zegt rechts. En ze hebben gelijk. Links is onvrede met de bestaande situatie, met de wereld zoals hij is. Dus moet hij veranderd worden tot wat hij behoort te zijn. Mensen zijn in beginsel GELIJKWAARDIG en GELIJKBERECHTIGD. Een samenleving, die dit niet erkent, deugt niet en moet veranderd worden.

De grondgedachten van links zijn goed samengevat in de universele verklaring van de rechten van de mens. (1948)

Art. 1 Alle mensen worden vrij en gelijk in waardigheid en rechten geboren.

Art. 2 Een ieder heeft aanspraak op alle rechten en vrijheden, in deze verklaring opgesomd, zonder onderscheid van welke aard ook, zoals ras, kleur, geslacht, taal, godsdienst enz.

Deze verklaring is het voorlopige eindresultaat van een lange strijd tegen de autoritaire verhoudingen tussen mensen, tegen de absolute monarchie, de slavernij, het kolonialisme, de vrouwendiscriminatie en de rassendiscriminatie, om slechts enkele te noemen. Het is een strijd geweest met vele etappen. Ik noem er enkele: De Magna Charta in Engeland 1215, de Amerikaanse Onafhankelijkheidsverklaring 1776, de verklaring van de rechten van de mens en van de burger in 1789 in Frankrijk.

Voor rechts is de ongelijkheid een noodzakelijk en een onvermijdelijk gevolg van de natuurlijke verschillen, die er nu eenmaal tussen mensen bestaan. Die ongelijkheid is er niet alleen, die behoort er ook te zijn. . . . en te blijven. Die ongelijkheid is de prikkel om te werken; een soort accu voor alle menselijke energie. Haal die accu eruit en je zet de maatschappij stop. De ongelijkheid, geen maatschappelijk kwaad dus, maar een maatschappelijk goed, die zijn wortels heeft in de natuur zelf. Er zijn nu eenmaal sterken en zwakken, intelligenten en dommen, vlijtigen en luiards, doorzetters en bij de pakken neerzitters, beschaafden, listigen en onnozelen, brutalen en bedeesden. Het ligt voor de hand dat de leiding in de wereld toevallig aan de sterken, de intelligenten en de doorzetters, die de zwakken, de dommen en de onnozelen aan zich onderwerpen. Dat is de natuur zelf, die dat zo heeft geordend. De maatschappelijke verschillen zijn een afspiegeling van de verschillen in bekwaamheid en kwaliteit. Vrij baan voor de bekwaamen. Daardoor alleen is vooruitgang mogelijk. Rechts is niet conservatief, maar juist vooruitstrevend. Het gelijkeheidsideaal van links is een idealistische hersenschim, gespeend van elk realiteitsbesef. Laat ieder vrij zijn eigenbelang te dienen en de wereld zal er wel bij varen. Het vrije ondernemerschap, gedreven door het winstprincipe, wat vriendelijker het rentabiliteitsprincipe is het vaste fundament van de vrije westerse wereld, waardoor we machtig en welvarend geworden zijn. Laat ieder voor zich zelf zorgen, dan zorgt God voor ons. Ontneem de mensen de verantwoordelijkheid voor zich zelf niet door allerlei overheidsvoorzieningen, die heel veel geld kosten. Het particulier initiatief en de vrije concurrentie scheppen tezamen een harmonisch evenwicht en daardoor welvaart voor iedereen naar de maat, die hem toekomt volgens prestatie.

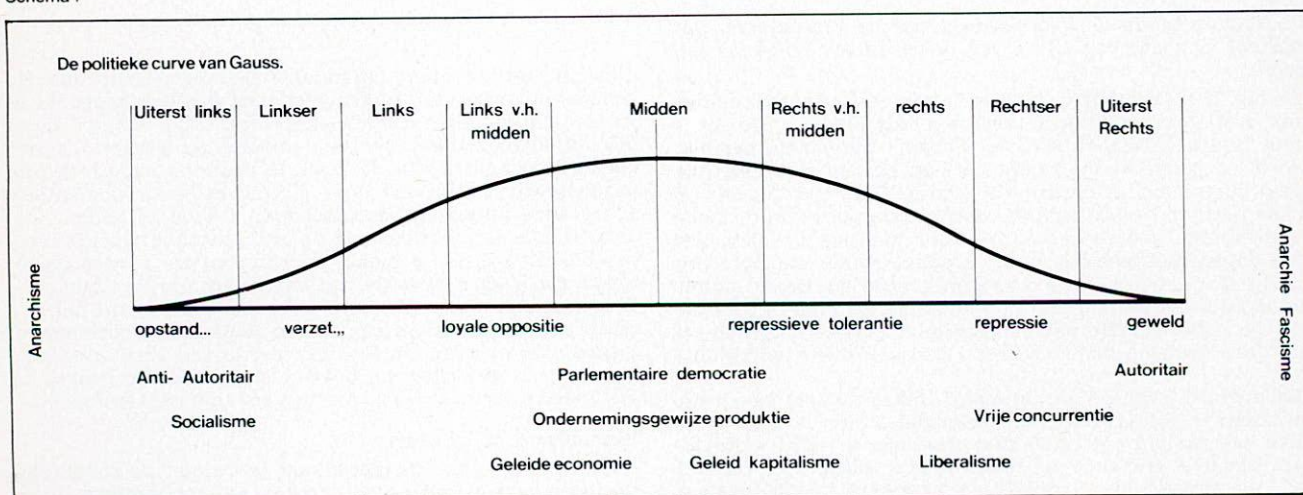
Links gelooft niet in die onzichtbare hand, die alles ten goede leidt. Het biologisch evenwicht is een goede theorie om het leven in een sloot te verklaren, maar niet geschikt

om onze wereld voor mensen leefbaarder te maken. We hebben al ingegrepen. De natuur van de mens is, dat hij cultuur schept en daardoor ingrijpt in zijn levensomstandigheden. Als we een rechtvaardiger en een leefbaarder wereld willen, dan zullen de sterken solidair moeten zijn met de zwakken en de gezonden met de zieken, want ieder heeft recht op een menswaardig bestaan. Niet ieder voor zich, maar allen voor allen. Niet de strijd, maar de solidariteit behoort het fundament te zijn waarop de samenleving berust. Daarvoor is nodig, organisatie, ordening, planning, maar op democratische wijze, zodat iedereen mee mag denken, kiezen en beslissen. Dit bedoelt men als men spreekt van DEMOCRATISERING van de samenleving.

De politieke curve van Gauss.

Een beetje overtrokken zo, die tegenstelling? te vuurrood — pikzwart? De duidelijkheid is altijd het grootst bij de uitersten. Meer naar het midden naderen de standpunten elkaar. Daar erkent links een stuk werkelijkheidszin in de theorie van rechts, dat men niet zonder meer kan verwaarlozen. Rechts veel redelijkheid in de eisen van links. En daar in de buurt van het midden ligt het zwaartepunt van de politieke praktijk. De uitersten zijn vooral interessant voor de theorie. Dat staat te lezen in schema 1, dat groten-deels voor zichzelf moet spreken, omdat mij de ruimte ontbreekt het helemaal te bespreken.

Schema 1

De scherpe uiteinden, wijzen links naar het anarchisme, rechts naar de anarchie. De anarchie is niet het doel van anarchisme, integendeel. Met anarchie wordt hier bedoeld, de situatie, waar onbeperkt het recht van de sterkste geldt, de wet van het oerwoud en de prairie, het verloren paradijs van rechts. De Amerikaanse Western is de filmische uitdrukking van het heimwee naar deze situatie.

Anarchisme is een wensdroom, een rijk der vrijheid, waar allen gelijk zijn en waar de ene mens niet heerst over de ander. De Oranje-Vrijstaat is het anarchistische alternatief van de Kabouters voor onze autoritaire maatschappij.

De anarchie heft natuurlijk zichzelf op. Tenslotte is één de machtigste en onderwerpt alle anderen aan zijn heerschappij. Het begin van de Absolute Monarchie. Ook het fascisme is zo'n absolute monarchie, al heten de alleenheersers Führer of Duce. Het Liberalisme is het eerste linkse verzet tegen het absolute monarchie. De Franse revolutie was een linkse, een liberale revolutie. Voor Vrijheid, Gelijkheid en Broederschap. De slavernij, de adellijke titels worden afgeschaft. De regering moet verantwoording afleggen aan een

parlement door het volk gekozen. Maar de liberale staat mocht zich niet bemoeien met de economie en met het bedrijfsleven. Dat moest worden overgelaten aan het vrije spel van de maatschappelijke krachten, aan de vrije concurrentie. Dat betekende vrijheid van de ondernemers, maar ook armoede en ellende voor de werkers in hun bedrijven, mannen, vrouwen en kinderen.

Een nieuwe linkse beweging kondigde zich aan: het socialisme. Het socialisme wil bedrijfsleven democratiseren. Allereerst door het bedrijfsleven ondergeschikt te maken aan de staat, door nationalisatie en socialisatie. Dat is nog steeds een on vervulde wens van veel socialisten. Wat wel gebeurd is: De staat heeft steeds meer invloed gekregen op het bedrijfsleven, vooral na de oorlog. Door planning en ordening is de vrije economie veranderd in een geleide economie. Bovendien krijgen de werknemers langzamerhand inspraak en medezeggenschap door middel van de ondernemingsraden. Maar daarmee houdt het niet op. Studenten en scholieren eisen inspraak en willen een anti-autoritaire school. Die hele beweging heet DEMOCRATISERING.

Onze politieke partijen

Na deze voorbereidende schermutselingen kunnen we een voorzichtige poging wagen onze partijen hun plaats te wijzen.

Er zijn twee verdeelingsprincipes: Links - Rechts, een wer-

kelijk politieke tegenstelling en nog een andere, de onderscheiding Confessioneel - Niet Confessioneel. Confessioneel betekent gebaseerd op een confessie, een geloofsbelijdenis. Je kunt dat ook uitbreiden tot verbonden met een levens- en wereldbeschouwing. Als iemand zo gek was een humanistische partij op te richten, zou dat ook een confessionele partij zijn, ook al bestaat er geen humanistische confessie.

We zullen daarbij een onderscheid moeten maken tussen de toestand voor 1966 en wat er daarna is gebeurd. Voor en na de bominslag, de rookbom van de Provo's.

De Katholieke Volkspartij, de K.V.P. staat als een groot massief blok in het midden, van links tot rechts bijna alles omvattend, wat katholiek is. De politieke macht berust duidelijk op de rechtse vleugel, de linkervleugel voegt zich bijna altijd gehoorzaam en onderdanig. Zonder de K.V.P. kan er in Nederland onmogelijk geregeerd worden. Daarboven meer confessioneel gebonden dan de K.V.P., de Anti-Revolutionaire Partij en de Christelijk Historische Unie.

(Zie verder pag. 12)

De eerste bestaat uit Gereformeerden, de tweede uit meer orthodoxe Ned. Hervormden. De beide namen wijzen op een rechtse instelling: Anti-Revolutionair wil zeggen tegen de beginselen van de Franse Revolutie; Christelijk-Historisch, dat men zich ook in de politiek moet laten leiden door de bijbel en de leer der vaadren.

Nog confessioneler en nog rechtser zijn de Staatskundig Gereformeerde partij en het Gereformeerd Politiek Verbond, met ir. Van Dis en de heer Jongeling als voorvechters. En dan de Boerenpartij van de Hr. Koekoek, boven en onder de scheidslijn van confessionelen en niet confessionelen helemaal aan de rechtervleugel van de Ned. politiek.

Onder die lijn in hoofdzaak links van het midden de Partij van de Arbeid rechts van het midden de V.V.D. (Voor Vrijheid en Democratie).

De eerste een voortzetting van de vooroorlogse S.D.A.P. de Sociaal-Democratische Arbeiders Partij, aangevuld met Vrijzinnig Democraten, Protestantse en Katholieke Christen-Democraten (doorbraakfiguren)

De V.V.D. is de partij van het Liberalisme. Links van de PvdA de P.S.P., de Pacifistisch Socialistische Partij, indertijd van de PvdA afgescheiden, omdat de PvdA bewapening binnen de NATO aanvaardde.

En helemaal op de linkervleugel de C.P.N., de Communistische Partij. (Links met een aantal vraagtekens).

Na 1966

Het jaar 1966 is een emotioneel jaar in de Nederlandse politiek.

De Provo's halen de voorpagina's van de Wereldpers. Dat was ook het jaar van „Zo is het toevallig ook nog eens een keer”.

Gevolg: Een duidelijk radicalisering in de Nederlandse politiek: Links wordt Linkser, rechts wordt rechtser. De spanning tussen linker en rechter vleugels binnen de partijen wordt te sterk en de partijen scheuren. Op zich zelf een goed ding, want wie schema 2 goed bekijkt, ziet dat de vijf grote partijen op een kluitje rond het snijpunt van de twee scheidslijnen gegroepeerd zijn. Voor mensen die zich niet alle dagen met politiek bezig houden, wordt dat heel erg wazig. Dat is één van de oorzaken van de beroemde onduidelijkheid van de politiek in Nederland. De andere oorzaak zijn de confessionele partijen, die niet gekozen worden op politieke gronden maar op grond van godsdienstige bindingen.

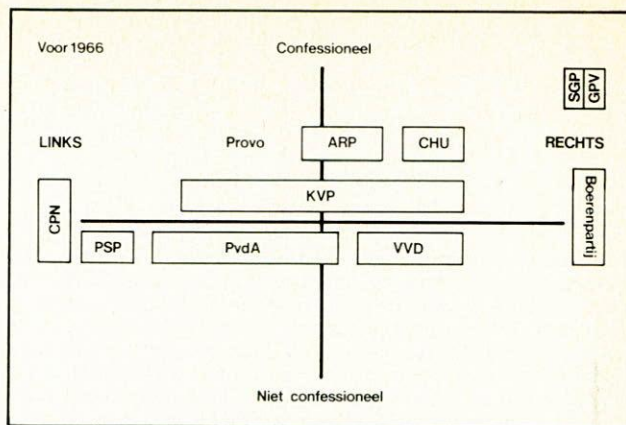
Het begint bij de V.V.D., de meest linkse vleugel treedt uit en sticht D '66, dat zich zelfs helemaal buiten de oude partijen wil stellen met het doel de zaak te laten ontploffen. Het doel is een brede progressieve volkspartij, waarbij m.i. progressief hier moeilijke iets anders kan betekenen dan links. Bij de PvdA werd de linker vleugel zeer actief (Nieuw Links), scheidde zich niet af maar werd opgenomen in de besturen, waarop overigens prompt de rechtse vleugel, rechts van de middellijn kwaad wegliep. DS 70.

De linkervleugel van de K.V.P. werd P.P.R. (Politieke Partij Radicalen) en van de ARP, de E.S.P. (Evangelische Solidariteitspartij).

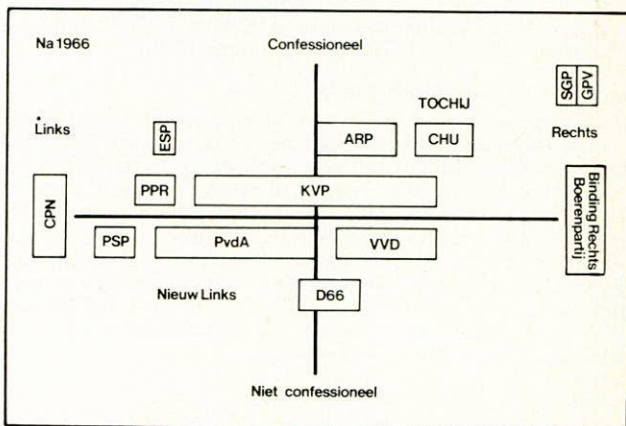
De boerenpartij versplinterde en in de P.S.P. kraakte het vervaarlijk. De scheuring in de P.S.P. dreigde tussen de oude pacifisten, die elk geweld afwijzen en meer militante figuren, die een gewelddadige revolutie niet onder alle omstandigheden willen afwijzen. Alleen S.G.P. en G.V.P. bleven hecht aaneengesloten in het isolement, rondom de bannieren voor God, Nederland en Oranje, vol heimwee naar het Nederland van voor 1848, toen het koningschap nog werkelijke inhoud had.

En dan helemaal uit het niets zijn er bij gekomen de Kabouters, extreem links. Anarchisten in openlijke oorlog met het establishment van de gevestigde maatschappij, die zijn ondergang tegemoet gaat. Doel: Hier en nu, de vorming van een anti-autoritaire samenleving. In de Oranje-Vrijstaat zal

Schema 2

Schema 3

niemand heersen over een ander. Besluiten worden door de gehele volksvergadering genomen. Dat is alleen mogelijk in kleine gemeenschappen, dus decentralisatie. Uiterst links, dus ook alweer uiterst verdeeld in parlementaristen, die toch deel willen nemen aan de Tweede Kamer verkiezingen en degenen, die uitsluitend door directe buiten-parlementaire acties deze autoritaire maatschappij willen uithollen. Onderwijl moeten daardoor ook de arme gemanipuleerde massa's bewust worden gemaakt van hun lot en worden omgeturnd, zoals dat heet in de taal van de Oranje Vrijstaat. Dat zijn ze zo ongeveer. Er is heel wat gebeurd in het wereldje van de Nederlandse politiek sinds 1966. Voorlopig resultaat: Verwarring ten top. Eén derde van onze bevolking zag er geen gat meer in, hoewel er toch keuze genoeg is. Wij moeten noodzakelijk naar een eenvoudiger systeem.

Humanisme en politiek

Heeft het eigenlijk iets met elkaar te maken? Ja zeker. Humanisme is een wijze van vragen en antwoorden. Ieder mens moet antwoorden geven op de vragen, die hij stelt. In woorden en in daden. Daarbij zijn ook de problemen van de samenleving. En hij moet antwoord geven. Hij moet kiezen en beslissen. Het humanisme nu gaat ervan uit, dat elk antwoord, elk standpunt ter discussie gesteld mag en moet worden en dat er geen definitieve eens en voor al vastgestelde uitgangspunten zijn. Daarom zul je weinig humanisten vinden bij de confessionele partijen, want die hebben juist allemaal in hun programma staan, dat er wel van die door God vastgestelde uitgangspunten zijn. Ik dacht dat ook uiterst rechts en de communistische partij weinig aantrekkelijk kunnen zijn voor humanisten. Iedere dictatuur sluit immers discussie uit, in ieder geval over de wezenlijke vragen. Goed, ons uiterst rechts in Nederland wil geen dictatuur, maar wel een beperking van de democratische vrijheden. Ik kan mij nauwelijks een humanist voorstellen, die daaraan behoefte heeft. Blijven over de Kabouters, de P.S.P., de P.v.d.A., D 66, DS 70 en de V.V.D., van anarchisme tot en met het niet al te rechtse liberalisme. Daar vindt men humanisten en dat klopt met de feiten.

S. VAN DE BELT

Ard Schenk - de allergrootste

Met het overweldigende succes van Ard Schenk en de totale prestatie van de Nederlandse ploeg tijdens de wereldkampioenschappen in Gotenburg heeft coach Leen Pfrommer een geweldige troefkaart in handen gekregen. De kritiek die men had voordat hij met zijn team in Ullevi arriveerde was niet mals. Vele artsen en sportfysiologen spraken er hun bezorgdheid over uit dat de Nederlandse kernploeg opnieuw Davos als trainingsoord had uitgezocht. „Want,” zo zei men, „het kan niet juist zijn dat je je in ideale omstandigheden voorbereidt en dan de wedstrijd in minder goede klimatologische omstandigheden rijdt.” Leen Pfrommer heeft dit altijd bestreden. In Gotenburg, twee dagen voor de wedstrijd nog zei hij: „Ik ben het met die zienswijze nooit eens geweest. Ik vind dat je topsporters in de gelegenheid moet stellen om zich optimaal voor te bereiden. We moeten even afwachten, maar volgens mij moet hier in Gotenburg het bewijs worden geleverd.” Wel het bewijs werd geleverd. Ard Schenk, alweer Ard Schenk, bewees met zijn resultaten dat zijn coach gelijk had. Zijn rijden was werkelijk imponerend. Op geen enkele afstand stond hij iets toe. Slechts op de 500 meter moest hij Fornæs en Claesson voor laten gaan.

Groot kampioen

Ard Schenk is een groot kampioen. De grootste aller tijden. Woorden schieten te kort om de prestaties van de „lange” te ontvouwen. Je bent heel snel geneigd om iemand tot de sterkste aller tijden uit te roepen, maar in dit geval mag het. Ard Schenk is na Gotenburg 1971 de grootste aller tijden. In twee jaar heeft hij afgerekend met de vorige kampioenen. Zijn aanloop was lang. Jaren achtereen, nadat hem in 1966 — met enig geluk — de Europese titel in de schoot was geworpen heeft Schenk met de gedachte moeten leven dat hij nimmer onder het juk

van een Verkerk zou kunnen uitkomen. De kleine man uit Puttershoek die gewoon niet duldde dat een ander zijns gelijke was heeft in Innsbruck EK 1970, Oslo WK 1970 en nu in Ullevi WK 1971 ingezien dat Schenk te lang en ten onrechte in zijn schaduw heeft geleefd. Goed, ook Verkerk presteerde het om in 1966 in ditzelfde Ullevi-stadion via het winnen van drie afstanden en het klassement beslag op goud te leggen. Maar zijn prestaties verbleken bij die van Schenk.

Rel rondom Bols

De overmacht van Schenk — de dorre cijfers bewijzen dat — is ongekend. Het grote succes van Gotenburg — immers de andere rijders zaten ook alen voor in, al viel Peter Nottet voor de eerste keer buiten het eindklassement — heeft de nederlaag in Heerenveen goedge maakt. Want het is duidelijk dat de weersomstandigheden voor Schenk tijdens de EK dermate ongunstig waren dat hij van de veel lichter gebouwde Fornæs wel moest verliezen. Neem daarbij de rel rondom Jan Bols en het is helder dat de EK, ondanks de tweede plaats van Schenk en de derde van Verkerk, niet bracht wat kwalitatief mogelijk was. De wedergeboorte van Kees Verkerk is zeer opvallend geweest. De oud-Europees en wereldkampioen had weinig hoop dat hij dit jaar in de prijzen zou vallen. Keessie echter heeft zich bewust naar de achtergrond gedrukt. Ongetwijfeld is hij dolgelukkig met zijn twee bronzen plakken. Toch zal het knagen dat juist Ard Schenk hem dat wereldrecord op de tien kilometer ontnam. Ard en Kees zijn geen vijanden, maar het gaat iets te ver om ze vrienden te noemen. In een individuele topsport zijn ploeggenoten op het ijs concurrenten. Zei Ard Schenk niet: „Als ik niet op het ijs sta voel ik me een met de ploeg. Als ik rijd ben ik een egoïst. Dat moet je zijn. Anders red je het niet.”

Voor Jan Bols is dit seizoen dat zo stralend begon — sterk in de landenwedstrijd Noorwegen-Nederland; sterk in de Nieuwjaarswedstrijden in Oslo en onverslaanbaar tijdens het Nederlands kampioenschap — toch op een grote teleurstelling uitgedraaid. Hij de sterkste lange afstandrijder van de wereld kreeg in Heerenveen toen hij op het punt stond om na de eerste dag fier aan kop te gaan de eerste dreun te incasseren. In Gotenburg lachte het geluk hem weer niet toe. Op de 500 meter moest hij drie keer overstarten; op de 1500 liep het niet goed met de wissel — de Rus Tsjekulajev hinderde hem — en op de 10 km vertikten de weergoden het om Bols een hand toe te steken. „Volgend jaar opnieuw proberen,” sprak hij quasi nonchalant. Toch merkte je aan Bols dat het hem pijn deed dat hij opnieuw de hoogste top niet had gehaald.

Veilig stellen

Eddy Verheyen heeft de beloften niet helemaal waar gemaakt. In het begin van het seizoen zag het er naar uit dat hij met forse pas enige kernploegleden van hun voetstuk zou stoten. Zijn aandacht was echter te veel gericht op het Nederlands kampioenschap. Daar wilde hij zich hoe dan ook veilig stellen voor een plaats in de kernploeg. Dat lukte hem. Hij was af van het geselecteerde. Met zijn zesde en zevende plaats kwam Verheyen hoog in het eindklassement. Vijf jaar geleden na zijn val op de 500 in Deventer, dacht men dat hij voor altijd was afgeschreven. Resumerend: een uitstekend schaatsseizoen. Leen Pfrommer weet wat hem te doen staat voor 1972. Want dan gaat het niet alleen om een Europese en wereldtitel. Ook Olympisch metaal is te verdienen. In het Japanse Sapporo. Met deze groep zal hij dat moeten doen. De kwaliteit is aanwezig. In twee jaar heeft Pfrommers' brigade niets aan kracht ingeboet.

WIM JESSE

Ard — rechts — met rivaal op de lange afstand Kees Verkerk — midden — en de Noor Eriksen — links — specialist op de sprint.

Beatles bepaalden een tijdsbeeld

Het moet in de muziekwereld ongeveer net zo zijn aangekomen, als toen zijn tijdgenoten vorige eeuw hoorden, dat Beethoven doof was: De Beatles vallen uiteen. Het is lange tijd even moeilijk te geloven geweest, maar nu George Harrison, John Lennon, Paul McCartney en Ringo Star kortelings allemaal een eigen album uitgaven en verklaarden, dat het inderdaad met de hechte samenwerking van weleer was afgelopen, tja, dan moet je wel. Het hart van de fan, die de zestiger jaren doorbracht met rode oortjes van het luisteren naar de gaafste platen, die deze aarde toen voortbracht, breekt of is wellicht gebroken, maar de realiteit is helaas daar. Het is geen publiciteitsstunt: de heren Harrison, Lennon, McCartney en Star gaan afzonderlijk verder.

Superlatieven

Je kan hier natuurlijk best wat superlatieven tegen aan gaan gooien. Heeft niet immers dit kwartet uit Liverpool een generatie gevormd, gekneed en rijp gemaakt? Hebben uiteindelijk niet musicologen moeten erkennen, dat zij geniale muziek maakten? Het gekke is natuurlijk dat de Beatles uit elkaar zijn, maar dat je een groep, die een tijdsbeeld zo bepaalde, niet meer weg kan cijferen. De Beatles zijn zo groot geweest, dat ze zichzelf hebben overleefd. Dat ze historie zijn geworden en dat ze wellicht in muziekkringen als onsterfelijk zullen blijven voortleven. Ziedaar, een weemoedige terugblik past.

Nauwelijks was een opgewonden Engeland bekomen van de gevolgen van het Christine-Keeler-Profumo-schandaal, of de anders zo kalme Britten stortten zich voor de tweede maal in 1963 in een nieuwe hysterie. De Beatles kwamen op en dat zullen ze wellicht nooit meer vergeten.

Onafgebroken klonk er aan het einde van dat jaar en in de volgende jaren, toen de befaamde Liverpoolse groep op toernee door Engeland en de wereld ging, het gegil en yeh-yeh-geschreeuw van dolgedraaide en over hun toeren geraakte tieners. Ze raakten door de muziek van vier jongens geestelijk, emotioneel en seksueel opgewonden. Het schuim kwam hen op de mond, ze barsten in tranen uit, wierpen zichzelf als lemmingen in de richting van de Beatles of vielen alleen maar flauw.

Dolle toestanden

Drie jaar lang kon men deze dolle toestanden wel ergens in de wereld vinden. In elk land was men getuige van dezelfde tonen van massa-emotie, die men daarvoor nooit voor mogelijk had gehouden en die men wellicht niet meer zal meemaken in deze vorm. Het klinkt nu allemaal als een fictie, die

Beatlemania, terwijl het eigenlijk nog maar net gebeurd is.

Kilometerslange verslagen en fotoreportages liggen in de archieven van kranten. Stap voor stap berichtten ze wat er gebeurde, toen de Beatles op hun deel van de aarde waren neergestreken.

Toen 1967 eenmaal voorbij was en de fenomenen kapten met hun toernees, zich terugtrokken, om zich te verdiepen in verschillende levensbeschouwelijke problemen en op waren van vermoeidheid en verveling, was het moeilijk te geloven, dat het allemaal echt was gebeurd. Konden mensen zo door het dulle heenraken? Jawel. Mensen van alle leeftijden en verstandelijke vermogens hadden er zich tenslotte volledig aan overgegeven.

Belangrijke politici en beroemde persoonlijkheden, die er in het begin vaak voor hadden gewaarschuwd of kritiek hadden gehad, haastten zich alles goed te maken. Alleen maar om het publiek te laten merken dat ook zij meededen.

Onderscheiding

In de Filippijnse hoofdstad Manilla bijvoorbeeld werden de Beatles zelfs in elkaar geslagen door politieagenten, omdat ze zich „onhoffelijk” hadden gedragen tegen de vrouw van de president door een uitnodiging voor een bezoek aan haar af te slaan. Ze kregen een zeer hoge Engelse onderscheiding (het MBE), hele politiekorpsen raakten in verwarring als de Beatles een land aandeden, tja, die Beatles... Het is het waard om enkele symptomen te vermelden, die met de plotse linge rage gelijke tred hielden:

- Op de school in Liverpool, waar Ringo moeizaam zijn lessen had gevolgd, mochten mensen voor een kwartje in de schoolbank plaatsnemen, die eens Ringo tot ruggesteun had gediend.

- Psychologen, vooral Amerikaanse, verdienden drie jaar lang gemakkelijk hun salaris door steeds maar weer in

The Beatles in hun beginjaren. Die periode is afgesloten. Ze zijn geen vrienden meer.

bladen de aanwezigheid van fenomenen als de Beatles te verklaren.

- Rond Kerstmis maakte een onbekend meisje een plaat, getiteld „All I want for Christmas is A Beatle”. Ze kwam er prompt mee in de top-40.

- Een nog onbekende impresario, Sid Bernstein, haalde de Beatles naar Amerika. Hij is nu wereldberoemd.

- Toen de Beatles op sabbat voor de tv kwamen doorbrak Billy Graham zijn stelregel om die dag niet voor de buis te gaan zitten.

- De kussenslopen, waar ze in hun hotel in Kansas City op sliepen, werden door twee zakenlieden uit Chicago opgekocht. Ze werden in 160.000 stukjes verknipt. Elk stukje bracht een dollar op.

- Een Amerikaanse fan verklaarde na de eerste toernee van de Beatles: „Ik was meteen kapot van John. Toen ik hem had gezien deed ik niets meer. Ik heb drie jaar van mijn leven aan John gewijd.”

- De telefooncentrale van een ziekenhuis in Liverpool raakte overbezet, toen Ringo aan zijn amandelen werd geopereerd. Duizenden fans schreven verzoeken om de amandelen te krijgen. Ringo maakte officieel bekend, dat niemand ze kreeg. Ze zouden worden verbrand.

De ouders en pleegouders van de Beatles gingen mee in de glorie. Zij konden op kosten van hun beroemde zoons hun eenvoudige arbeidershuisjes in Liverpool verwisselen voor riante villa's op het platteland. De vaders konden hun baantjes opzeggen en stil gaan leven. Zelf bewonen de Beatles nu ook al jaren grote landhuizen, die tonnen kostten en waar ze hun nieuwe, steeds genialer wordende ideeën gingen uitbroeden, toen ze eenmaal gestopt waren met optreden. Eerst nog als groep, later als individuen.

Wereld veroveren

Het beste markeren cijfers de nu afgesloten, wonderlijke periode, waarin de Beatles vooral onder leiding van de nu enkele jaren overleden manager Brian Epstein de wereld veroverden. In totaal schreven John Lennon en Paul McCartney voor de groep een kleine 150 liedjes. Er werden meer dan duizend verschillende opnames gemaakt van hun liedjes door andere zangers, groepen, orkesten of bands. Het populairste liedje was Yesterday, dat door 91 verschillende artiesten is opgenomen. Als we een single als een plaat rekenen, een EP als twee platen en een LP als vijf, dan zijn er een 300.000

miljoen platen van de Beatles verkocht.

Brian Epstein ging dood en Apple werd gesticht, de maatschappij, waarin de Beatles hun creatieve lusten verder dachten te kunnen uitleven. Ze traden niet meer voor publiek op, ze componeerden en toonzetten op ingewikkelde manier hun nieuwe platen. Apple zagen ze als een ideële instelling, maar het resultaat was: veel gepraat en weinig wol.

Toen zij een nieuwe manager de Amerikaan Alan Klein, kregen ging het weer goed. De Beatles verdienden toen misschien meer dan ooit, maar ze zagen elkaar ook minder dan ooit. Paul sloot zich het eerst af: bij de laatste platen, die nog onder de naam Beatles werden uitgebracht, was zijn gevoelig gitaarspel en gezang al niet meer betrokken. Hij leefde als een kluizenaar en hij zag zijn drie vrienden niet meer. Ringo ontwikkelde zich tenslotte als een bekwaam filmacteur, George

dacht diepzinnig na over de oosterse muziek en John, John werd aan de hand van zijn Japanse vrouw Yoko Ono verder geleid en deed de meest uiteenlopende dingen. De laatste keer, dat ze met zijn vieren één ideaal nastreefden, was vier jaar geleden het blindelings volgen van de Indiase Goeroe Maharshi Mahes Yogi. Daarna verveemdden ze van elkaar en het is nu al bijna een jaar heel duidelijk, dat er van een groep geen sprake meer is. De laatste weken bracht ieder van hen een eigen LP uit, waarin stuk voor stuk de muzikaliteit hoogtij viert. De Beatles hebben hun tijd gehad, bestaan niet meer, maar blijven het eeuwige leven hebben. Een tijdperk is voorbij. De groep, die een generatie vormde, een maatschappij mee hielp veranderen, die de meest tumultueuze periode in de geschiedenis van de popmuziek tot nu toe schreef — het zijn bepaald geen holle frasen — ligt uit elkaar.

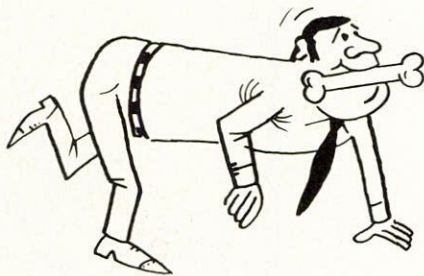
RIEN ROBIJNS

*Ze zijn
historie,*

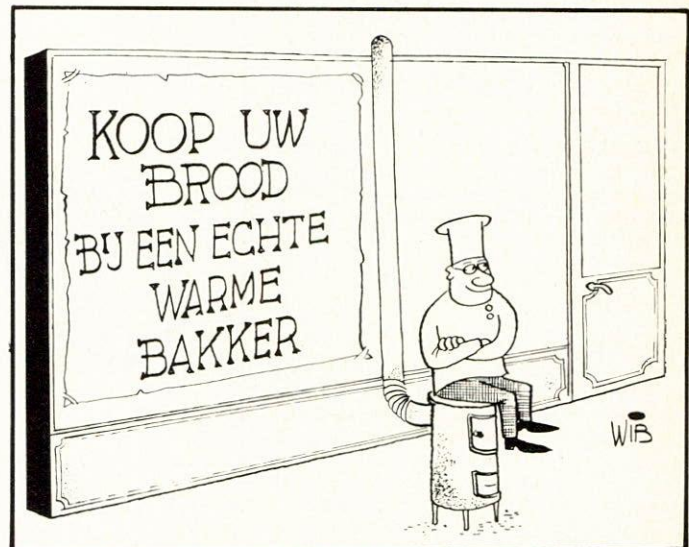
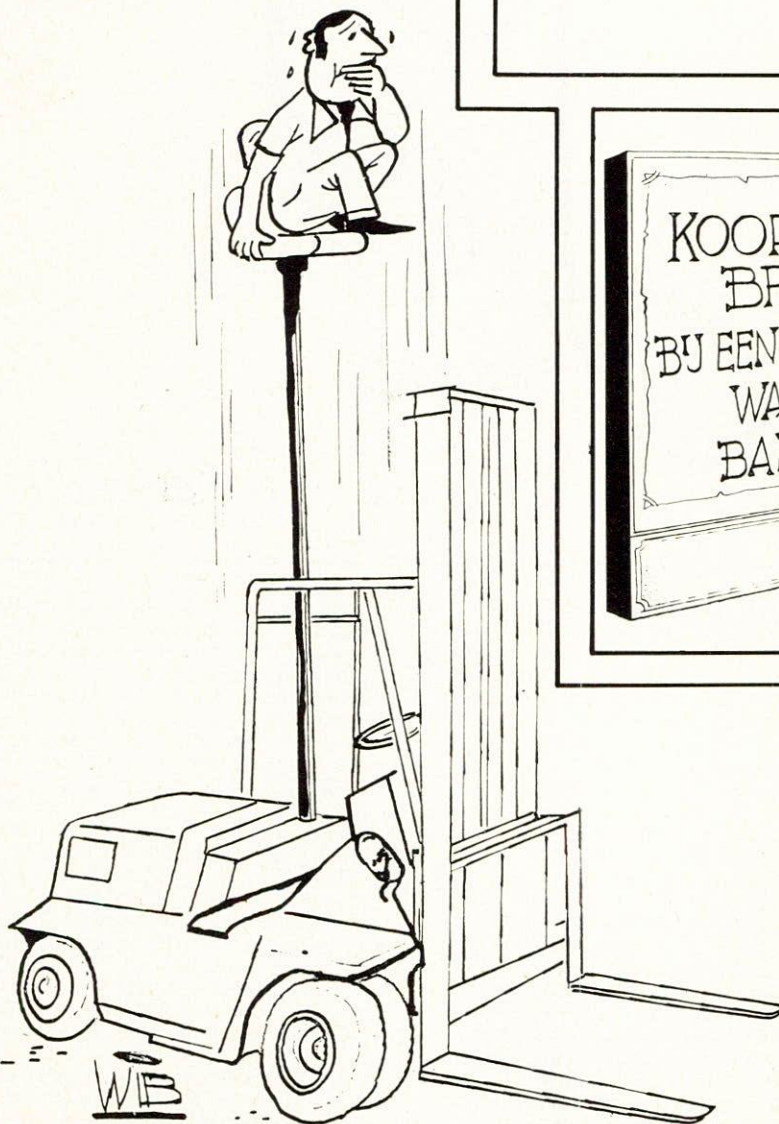
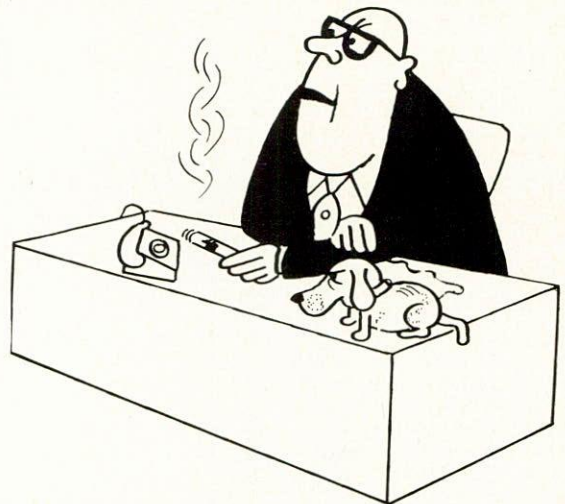

*maar
blijven onsterfelijk*

CARTOONS

Het is aardig gevonden, maar bij mij sorteert het geen enkel effect voor een snelle carrière.

Zeker weer op het verkeerde knopje gedrukt?